

Bijlage 15 – Hoofdgedachte

Leer leerlingen dat er verschillende wijzen zijn om een strategie uit te voeren, het gaat er hier om dat de leerling weet hoe hij de strategie moet uitvoeren en welke middelen hij voor de uitvoering heeft. Voor het vaststellen van het onderwerp en de hoofdgedachte geven schoolboeken Nederlands in het algemeen niet meer dan de volgende handreiking:

- het onderwerp wordt weergegeven door een kernwoord. Dit staat vaak in de eerste of laatste regel, of het is een woord dat vaak voorkomt;
- de hoofdgedachte (kerngedachte) is het belangrijkste dat er over een onderwerp wordt gezegd. Soms wordt ze door één zin weergegeven: de kernzin. Zoek die kernzin. Als er geen kernzin in een alinea staat, moet je die zelf maken.

Onduidelijk in deze handreiking is wat je moet doen als onderwerp en hoofdgedachte niet expliciet worden genoemd.

Kenmerken hoofdgedachte en kernzin

- De hoofdgedachte vat kort samen wat over een onderwerp wordt gezegd.
- Kenmerk van een kernzin moet dus zijn dat alle elementen die in de tekst of in een alinea zijn beschreven, erdoor worden samengevat. Vaak is dat een abstract begrip, een classificering voor een aantal categorieën.

Verskillende manieren om de hoofdgedachte in een tekst vast te stellen (Palincsar & Brown, 1984; Rosenshine & Meister, 1994; zie ook Henneman & Van Calcar, 1999):

- Formuleer een vraag waarop de alinea een antwoord geeft. In de vraag verschijnt het onderwerp; het antwoord is de hoofdgedachte. Gebruik hiervoor vraagwoorden als wie, wat, waarom, wanneer, waar en hoe.
- Ga na of er aan het einde van de voorafgaande of volgende alinea een aanwijzing staat voor wat komt of wat net besproken is.
- Neem een kandidaat-onderwerp uit de eerste zin. Dit kan uit een of meer woorden bestaan. Ga na of de volgende zinnen daar iets over vertellen. Zo nee, kies een andere kandidaat. Wanneer je het onderwerp hebt, inventariseer dan wat erover wordt gezegd en vat dat samen in een of twee zinnen.
- Zoek de kernzin, de zin die én onderwerp én hoofdgedachte bevat.
- Als er geen kernzin in de tekst staat, zoek dan het onderwerp en inventariseer de belangrijkste informatie over dat onderwerp.
 - Laat wat onbelangrijk is weg.
 - Laat informatie die wordt herhaald, weg.
 - Geef een volgorde aan of bedenk een titel voor wat je gevonden hebt.
 - Met deze laatste stap wordt leerlingen gevraagd ordening in gegevens aan te brengen of een aantal gegevens te classificeren. Bijvoorbeeld het *onderwerp* is: uitlaatgassen; de *informatie* in de tekst: deze veroorzaken zure regen en smog in de stad, wat slecht is voor de gezondheid, loodneerslag op weilanden en landbouwgronden, wat slecht is voor de kwaliteit van producten, het dunner worden van de ozonlaag etc. Van leerlingen wordt nu gevraagd deze gegevens om te zetten in: uitlaatgassen zijn nadelig voor zowel mens als milieu.
- Om te voorkomen dat leerlingen uit de tekst citeren in plaats van een korte samenvatting te geven, kan het raadzaam zijn ze de hoofdgedachte als volgt te laten formuleren: 'Deze alinea of deze tekst vertelt ons dat ...'